

פרשת בא – "החדש הזה לכם" – "החרש היה לבם" כתב הרב דוד בגנו

הגמרא במסכת שבת (דף קמז עמוד ב) מספרת: אמר רבי חלבו: חמרא דפרוגייתא (=היין המשובח במקום שנקרא פרוגייתא) ומיא דדיומסת (=המים בנהר שנקרא דיומסת) קיפחו עשרת השבטים מישראל (=שהיו בעלי הנאה, ועסוקים בכך, ולא היו עוסקים בתורה, ויצאו לתרבות רעה". רש"י). רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם, אימשיך בתרייהו איעקר תלמודיה (רבי אלעזר בן ערך נקלע לשם, נמשך אחרי היין והמים המשובחים ושכח את תלמודו). כי הדר אתא, קם למיקרי בספרא (כשחזר משם – קם לקרוא בספר התורה), בעא למיקרא (רצה לקרוא) "החדש הזה לכם", אמר: "החרש היה לבם". בעו רבנן רחמי עליה, והדר תלמודיה (בקשו חכמים רחמים עליו וחזר תלמודו).

רואים מדברי הגמרא שיש להיזהר מלהימשך אחרי תאוות הלב, וההימשכות אחריהן יכולה לגרום לתוצאות לא טובות. אך יש לשאול – מדוע התוצאות באו לידי ביטוי דווקא בשיבוש הפסוק "החדש הזה לכם" ל"החרש היה לבם"?

בפסיקתא זוטרתא עמדו חז"ל על הסמיכות של פרשת המקושש לפרשת ציצית:

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת שלח לך דף קיב עמוד א

למה נסמכה פרשת ציצית לפרשת מקושש לפי שהיו אומרים לו למקושש מפני מה חללת שבת? לא שמעת (שמות לא) מחלליה מות יומת?! אמר להם שמעתי ושכחתי. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית לשון סימן לשון ציון כדי שיהו ישראל זוכרים את המצות. וכן הוא אומר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'.

הקורא את המדרש משתומם: אדם ששכח שהיום שבת ועשה מלאכה אסורה דינו כ"שוגג". הרי בפסוקים כתוב בפירוש שדינו של המקושש היה מיתה, כלומר, המקושש חילל שבת **במזיד**? כיצד שייך לקרוא לזה "שמעתי ושכחתי"?

פירוש הדברים לעניות דעתי הוא שזיכרון ושכחה אינם רק במוח, בדעת, אלא גם ובעיקר **בלב**. יכול אדם לשמוע או לקרוא משהו ולשכוח אותו אחרי דקה. מאידך – יש דברים שנזכרו אותם כל החיים, וזה בכלל לא משנה כמה שנים עברו מאז.

במה זה תלוי? אם רק המוח קורא, רואה או שומע את המידע והלב איננו שם, דהיינו, הרצונות והרגשות עסוקים בעניינים אחרים – שוכחים. אך אם גם הלב נמצא באותה חוויה, דהיינו, האדם קולט את הדבר באמצעות **כל כוחות אישיותו** – החוויה נצרבת בתודעתו ולא תשכח ממנו לאורך הרבה שנים.

זאת הסיבה שהציווי להימנע משכחה כתוב כך: "רק הישמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו **מלבבך** כל ימי חיך" (דברים ד, ט).

ומאידך, הציווי לזכור כתוב כך: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווק היום על **לבבך**" (דברים ו, ו). כשיש זכירה **בלב** הזכרונות נשארים טריים וחדשים כאילו היום חווינו אותם. כך נבין את הדרשה הנוספת של חז"ל על הפסוק שהבאנו "אשר אנכי מצווק היום" – "בכל יום יהיו בעיניך **כחדשים**" (ראו רש"י שם בסגנון דומה). עליך לזכור לא רק ברמה השכלית התיאורטית אלא לחבר את הדברים **ללב** שלך. כך תוכל לשמור עליהם כחדשים.

המקושש היה במעמד הר סיני. הוא גם שמע יחד עם כולם את הציווי לשמור את השבת. אבל כנראה רק מוחו היה שם ואילו ליבו היה במקומות אחרים... לכן, הדברים לא נצרבו היטב בתודעתו והגיע לחלל שבת במזיד.

¹ אמת הדבר שהטעות קרובה למקור כיון שהאות "ר" ו"ד" קרובות זו לזו וכן "ב" ו"כ" קרובות זו לזו. אך וודאי שאין כאן רק טעות טכנית אלא הטעות מייצגת עניין מהותי יותר.

האנשים שסביבו תמהו – וכי לא שמעת יחד איתנו "מחלליה מות יומת"?! ענה להם – "שמעתי **ושכחתי**". הלב שלי לא היה שם, ולכן, הדברים לא נצרבו אלא נשכחו. עד כדי חילול שבת במזיד. רבי אלעזר בן ערך ביטא באישיותו את כוח ה**חידוש** בתורה. רבן יוחנן בן זכאי, רבו של רבי אלעזר בן ערך, הגדיר אותו – "מעיין המתגבר" (אבות פרק ב משנה ח). כוח נביעה וחידוש שאינו פוסק. לכן, כששאל רבן יוחנן בן זכאי את תלמידיו (שם – משנה ט) "איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם?" ענה רבי אלעזר בן עזריה: "**לב טוב**". בלב הכל תלוי. ממנו נובעים כל הכוחות. "מכל משמר נצור **ליבך** כי ממנו **תוצאות חיים**" (משלי ד, כג).
כשרבי אלעזר בן ערך הגיע למקום של היין והמים המשובחים, ורצונותיו ותאוותיו נמשכו לכיוונים הלא-נכונים – **ליבו של רבי אלעזר בן ערך** "נסתם". כוח החידוש שלו נסתם וכך גם הזכרון שלו, ורבי אלעזר בן ערך **שכח** את תלמודו.
היכן זה בא לידי ביטוי בצורה הכי חריפה? – בעיוות הפסוק "החדש הזה לכם" ל"החרש היה לבם". מצוות קידוש החדש היא המצווה הראשונה שעם ישראל קיבלו, והיא מורה על כוח החידוש שניתן לעם ישראל – לקדש את הזמנים ולקבוע מתי מתחיל כל חודש, וממילא, מתי מתקדשים המועדים – פסח, שבועות, סוכות ושאר המועדים. אנחנו איננו נמצאים בעולם רק כאנשים פאסיביים אלא **יוצרים ומחדשים** יחד עם הקב"ה את קדושת הזמנים.
אימתי מתקיים כוח החידוש הזה? בזמן **שהלב** מכוון למקומות הנכונים. בזמן שהלב חרש (=סתום) – במקום "חידוש" יש "חרשות". זו הטעות של רבי אלעזר בן ערך בעיוות הפסוק.
הקב"ה מעניק לנו עולם ומלואו. יכולת לחדש ולהוביל מהלכים. דבר אחד מבקשים מאיתנו – "רחמנא **ליבא בעי**" (הקב"ה רוצה את הלב). לכוון גם את הלב, ולא רק את המוח, לעבודת ה'.